

O slovenskem naglasku ali akcentu.

Spisal Podgorski.

(Dalje.)

II. Kako se naglasek premiče, in kaj je ritem (rhythmus)?

Vidili smo dozdej, kako se ostri in mehki naglasek v izgovoru razločujeta. Ali zdaj čem pokazati, da ta dva naglaska po svojem rodu ali postanku nista dvoje, ampak eno ter isto bitje, ter da raznoličnost prihaja samo odtod, da se je isti naglasek prestavil na drugo mesto.

Ima namreč naš slovenski jezik to svobodo, da naglasek iste besede lahko premakne ali od začetka proti koncu, ali od konca proti začetku, ter naglasek postaja, čim bliže je konca, tem ostreji, in čim dalje od njega, tem mečji.

Tako biva naglasek, ki je na zadnjem slogu, oster; na predzadnjem mehek; in ki je na predzadnjem oster, na tretjem od konca mehek. Vzemimo za primer glagol: dajem, dajati.

Ako naglasim konec, moram ga izgovoriti ostro: dajēm, dajēš, dajē; ako odmaknem naglasek na predzadnji slog, izgovarjam mehko: dājem, dāješ, dāje. Nedoločivnik izgovarjam: dajāti ali dājati, in izpustivši končni i: dajāt ali dājat.

Tako govorimo: grenkā, pijēm, mojē, in: grēnka, pijem, mōje; potem: engā (enegā), moigā (mojegā), pa tudi: ènga in enēga; mōjga in mojēga.

Ravno tako postaja iz mehkega naglaska oster, ako se premakne za en slog proti koncu. In nedoločivnikov: pēči, rēči, plēsti biva, ako končni i odvržemo: pēč, rēč, plēst in v namenivniku (supinu) celó: péč, plést.

Premiče se pa naglasek vselej po tej razmeri, da, gredē od konca proti začetku, iz ostrega dolgega postaja ostri kratki, iz ostrega kratkega pa mehki. Tako na priliko: iz pomōč, korēn, na-mē, za-sē biva: pōmōč, kōren, nā-me, zā-se; iz: pisāti, poslāl, na tlā pa: písati, pòslal, nā-tla.

Sploh se mehki naglasek, kadar stoji na koncu, kaj rad spremeni v ostri kratki.

V glasovih, po naravi kratkih, dogaja se ta sprememba skoraj brez izjeme.

Tako: bōb, krāj, stōl (namesti bōb itd.) v rodivniku: bōba, krāja, stōla.

V glasovih dolzih pa le včasih; na pr.: rēp in rēp, v rodivniku: rēpa.

Tako tudi: vrōč in vrōč, grēdō in grēdō; vodē in vodē (rodivnik); potōp, pokōp, v rodivniku: potōpa, pokōpa.

Kadar se pa mehki naglasek na koncu poostri, to se on potem nič ne razločuje od ostrega, in odskakuje, kakor ta, za en slog nazaj.

Na pr.: vōde, grēdo, pōtop, pōkop; ravno tako: pòtok, prēlaz, nārod, nāhod itd.

Opomba 1. Kadar naglasek ostri kratki odskoči na predlog, tako ga rad raztegne, čeravno je drugače ta po naravi kratek. Tako: prēlaz, nārod, nāhod, pōdfara, sōsed, nā-tem; namesto kratkega: prē, nā, pōd.

Opomba 2. Podoba je, da so nekdej vsi mehki glasovi v končnicah bili dolgi. Tako neki govore Čakavci še dandanašnji: bōb, krāj. Pri nas se je obdržal dolgi mehki, na drugače sploh kratki končnici v besedah: kogā, onegā. Primeri tudi: potōpa, pokōpa, prelāza. Dandanašnji so se taki glasovi pri nas, kadar stojé na koncu, po večem poostri.

Jaz bi se predrznil trditi, da mehki naglasek ni prvobiten in izviren, ampak da je sploh postal iz ostrega s tem, da je odskočil za en slog nazaj. Res, da se to ne dá povsod dokazati, posebno v enosložnih besedah; ali pomisliti moramo, da se je naš jezik s časi mnogo premenil; da so na pr. tisti nemi glasovi na koncu, ki

jih nahajamo v stari slovenščini, namreč ѣ in ѡ (**ДОМЪ, ПѢТЬ**), brez dvojbe slabi ostanki pred jasno donečih glasov, morebiti: domu, ponti. Primeri latinski: domus, pons-pontis. Pa je morebiti stari naglasek bil: pōnti in odtod pōnti, pōntъ, pōt itd.

Tako se v nekterih krajih množtveni rodivnik od imena: mōž govori: mōži; ali premaknivši naglasek nazaj: mōži; in odtod, po odvrženem končnem i, mislim, je postalo: mōž. (Dal. prih.)

Novi časniki.

* **СЛОВНИКЪ**. — V Pragi izhaja vsacih 6 nedelj vseslovanski časopis, ki ga izdaja prof. F. J. Jezbera; mu je za cena avstrijske dežele po pošti 5 fl. na leto. Da vsak, kdor se želi naročiti na ta zanimivi časnik, zvé obsežek njegov in kako se zastran jezikov vreduje, podamo tū kazalo vseh treh listov, ki so dosihmal na svetlo prišli. Prvi list: 1) **Введение** (Uvod, wstep). 2) **Піснь о правдѣ**. 3) **О Слованехъ вообще** (česky). 4) **Уводъ къ литературѣ всѣхъ племенъ Слованскихъ** (česky). 5) **Šift fe šchynym mojim šlowymim pšchijafšclant hōbima Źužicema** (dolnolužicky). 6) List ke všem kněžím, učitelům, spisovatelům a umělcům slovanským o tom, jak by tisícil etá upomínka na blahodárné působení apoštolův slovanských Kyrila a Methoda r. 1863 důstojně zasvětit se měla, s doplňky v jazyku staroslovanském, velkoruském, maloruském, bulharském, srbském, slovinském, polském, lužickém a j. 7) **Смѣсь**.

Drugi list: 1) **Піснь о надѣји**. 2) List z uhlu Jiho-slavie a poznamenání k němu. 3) **Увод к литературѣ всѣхъ племенъ слованскихъ**. 4) **Молитва Господня на всѣхъ славянскихъ нарѣчїяхъ**. (Modlitba Páně ve všech slavnských nářečích). 5) **Srbský článek „Има ли изгледа За споенѣ книжевногъ езика кодъ Бугара, Срба, Хервата и Словенаца?“** s poznámkami v slovanských nářečích. 6) **Библиографія: а) болгарскія книги**. 7) **Литературныя новости**. 8) **Narzecze polskie od X do XIV. wieku**. (Polský článek, písmem kyrilským). 9) **Смѣсь**.

Tretji list: 1) **Jaroslav ze Šternberka** — básen v upomínku na slavné vítězství, jež Čechové a Moravané před šesti sty lety nad Mongoly obdrželi (Písmem latinským i kyrilským). 2) **Десять заповѣдей Божїихъ на всѣхъ славянскихъ нарѣчїяхъ**. (Desatero Božích přikázání ve všech slovanských nářečích). 3) **Sveta brata Ciril i Metod slavjanska apostola i osnovatelja slovstva slavjanskoga** (spisal Matija Majar Ziljski, latinicom i cirilicom). 4) **Narzecze polskie od X. do XIV. wieku** (písmem kyrilským, dokončení). 5) **Библиографія: болгарскія книги**. 6) **Литературныя новости**. 7) **Смѣсь и т. д.**

* „Zvezda“ — se zove nov časnik lepoznanek, ki ga namerava izdavat slavnoznani pisatelj jugoslavenski J. Sundečić v Zadru. „Meni je potrebno samo 300 predplatnikah, da uredjivanje „Zvezde“ započeti mogu. Čim se ovaj broj skupi, „Zvezda“ će se na obzoru naše književnosti ukazati.“ Izhajal bo vsaki teden enkrat na veliki četvrtini. Cena celoletna ji je 5 gold. s poštino vred. Vse, kar sicer obsegajo listi beletristični, v prozi in poezii bo obsegala tudi „Zvezda“, med pesništvo ji bode na čelu stalo posebno domoljubno. V politiko se ne bo mešala. Gospod vrednik in izdavalatelj pričakuje naročnikov tudi iz zemlje slovenske ter želi, kar prej je mogoče, stopiti v kolo sestic svojih s poslovico svojo:

„Ja prosvietu in za bratsku slogu:
Svaka žrtva ugodna je Bogu.“

Nadjamo se, da bojo Slovenci radi segli po „Zvezdi.“ Naročnina za celo leto ali pol leta se pošilja na ure dništvo „Zvezde“ v Zadar (Zara).